

עבירת הרצח במשפט הפלילי

עבירת הרצח היא פשע של המתת אדם מתוך כוונה תחילה ומשכך הינה אחת מן העבירות החמורות ביותר בחוק העונשין, יותר מאשר הריגה, גרימת מוות ברשלנות או סיוע להתאבדות. חשוב להדגיש, כי מהות העניין כלומר, הרצח עצמו (נטילת חיי אדם) חשובים לעניין מהות הענישה הקבועה בחוק. רצח בכוונה תחילה המכונה רצח מדרגה ראשונה, תהא הסיבה לכך אשר תהא, דינו של מבצעו הוא מאסר עולם. עו"ד אסף דוק מסביר אודות יסודות עבירת הרצח ומרכיביה.

עבירת הרצח במשפט הפלילי

חוק העונשין הישראלי מונה שלוש **עבירות המתה**: רצח, הריגה וגרם מוות ברשלנות. ההבדל המרכזי בין עבירת רצח לעבירת הריגה הוא בדרישה ל"כוונה תחילה" ביחס לתוצאות מצד הנאשם. במצבים בהם אדם הביא למותו של אדם אחר תוך קלות דעת, אדישות או כוונה ללא מאפייני הכוונה תחילה (קרי ללא תכנון מראש, שלא מתוך החלטה להמיתו ובהיעדר קנטור), הוא יואשם בעבירת הריגה, שהינה פחותה יותר מעבירת הרצח, ועונשו ייגזר לתקופה של עד 20 שנות מאסר.

סיפור קין והבל מתאר קנאה בין אח לאחיו על תשומת לבו של האל שהעדיף את מנחת הבל על מנחתו של קין. קין תכנן את הרצח, אשר נבע מיצר הנקמנות, מבעוד מועד. מעשיו אלו של קין מכוונים אותנו להבנת האירוע כרצח בכוונה תחילה. בכדי להאשים אדם ברצח יש להוכיח הכנה מבעוד מועד של מעשה הרצח על ידי מבצעו. על התביעה להוכיח באמצעות ראיות כי הייתה לעבריין כוונה תחילה להמית את המנוח.

כדי שהמעשה יוגדר כ**רצח** צריכים להתקיים שני תנאים:

1. יסוד נפשי - כוונה תחילה:

1. הנאשם התכוון למעשה (מרכיב "ההכנה").
2. אצל הנאשם התקבלה החלטה להמית את הקורבן (מרכיב "ההחלטה").
3. הקורבן לא התגרה בנאשם לפני קטילתו (אלמנט היעדר הקינטור).

2. יסוד פיזי - המעשה בפועל - הנאשם גרם למותו של אדם על ידי פעולה ממשית.

כאשר התנאים לא מתקיימים, אזי לא ניתן להאשים אדם ברצח אבל ניתן להאשים אותו בעבירת הריגה לפי סעיף 298 לחוק העונשין, תשל"ז-1977. על מנת להאשים בהריגה יש להוכיח מודעות בפועל או עצימת עיניים, אך לא כוונה תחילה. הריגה מוגדרת בחוק הישראלי כגרימה למותו של יצור חי במעשה או במחדל.

עבירת רצח במרבית המדינות המודרניות של ימינו מסווג כעבירה חמורה ביותר וזאת בשל העובדה כי הנאשם נוטל חיי אדם במזיד ובכוונה תחילה. נטילת חיי אדם בנסיבות מחמירות אלו שלא נעשו בשוגג (כדוגמת הריגה), נחשבות להפרות הקשות ביותר בזכותו של הפרט הן לשלמות הגוף והן לאוטונומיה כפייתית על גופו וחיייו של הקורבן.

קדושת חיי האדם, נחשבות בכל התרבויות בעולם המודרני של זמננו, כערך עליון ומקודש. לפי כך נקבעו סייגים בחוק החלים על מיתת אדם במגוון צורות כמו למשל: המתת חסד, הריגה, רצח, הפלה בעת הריון, הפסקת הריון ועוד.

כמובן שלכל אחד מן הצורות המובאות לעיל ישנן אינספור פרשנויות וביאורים וכן כל מקרה לגופו של עניין כאשר הוא מתרחש, אך לעניין מאמר זה אנו נתייחס למשמעות של רצח הן בהגדרת המחוקק והן בצורתיו השונות ואף נביא את דרכי האכיפה וסוגי הענישה הקיימים בחוק.

מעבר לקלון המוטל על הנאשם ברצח, החליטה החברה ובכלל האנושות לאו דווקא במדינת ישראל ובייחוד

מתוך הצורך לשמור על זכות חיי הפרט ובכך להטיל סנקציה עונשית מחמירה השוללת מהנאשם את חירותו ומבודדת אותו מהחברה למשך כל חייו.

עבירת רצח מוגדרת בחוק כסעיף 300 לחוק העונשין וסעיף העבירה מונה 4 חלופות לאחריות פלילית על הנאשם המואשם בעבירת רצח.

לאחר שיורשע הנאשם בעבירת הרצח, תוטל עליו הסנקציה הראשונה הקבועה בחוק והיא המאסר הממושך המכונה מאסר עולם (כל מדינה וכמות השנים בהם יבלה מאחורי סורג ובריח). ישנן סייגים לענישה בחוק המוסיפים קנס כספי גבוה כחלק אינטגרלי בלתי נפרד מהליך הענישה או חלופת מאסר במקום.

תלוי במקרה ובנסיבות התיק. כאשר נאשם מבצע עבירת רצח, גם אם זאת עבירה ראשונה שלו ובהיעדר הרשעות פליליות קודמות - כלומר עברו נקי מכל פשע, לא יוכל בית המשפט להמתיק את עונשו ולקצוב לו פחות ממאסר עולם בעת מתן גזר הדין הקבוע בחוק.

איך ניתן לאבחן מתי קטילת חיי אדם מוגדרת כרצח בכוונה תחילה או הריגה בשוגג?

על המאשימה להוכיח כי בעת ביצוע העבירה אשר הובילה לקטילת חיי אדם, התקיים יסוד נפשי מסוג "מחשבה פלילית" במוחו של הנאשם שהוביל לקטילת חיי אדם בכוונה תחילה מחד ואת עובדת מעשה הקטילה בפרט. על המאשימה להוכיח את סעיף הליבה של עבירת הרצח בדם קר על מנת להרשיע נאשם ברצח בכוונה תחילה. כלומר, עליה להוכיח לבית המשפט כי היסוד הנפשי שגמל בליבו של הנאשם לקטול חיי אדם בידיעה מראש ובכוונה תחילה, אכן התרחש במציאות בכדי להרשיע אותו ברצח ולא נעשה בשוגג או בהיסח הדעת כמו למשל, הריגה בכביש כתוצאה מנהיגה בגילופין.

חשוב לציין כי עבירות המתה בתוך התא המשפחתי כמו למשל, בן שגורם למותם של אביו ואמו או סבו וסבתו ואפילו אחיו, יואשם ברצח ולפי העונש הקבוע בחוק יקבל מאסר עולם. כל זה בהתאם לנסיבות המקרה והאירוע ולאחר שנשקלו כל העובדות והנתונים ובייחוד אם התקיים יסוד נפשי מסוג "מחשבה פלילית" בעת ביצוע המעשה.

במרבית המקרים מעשה הרצח כשלעצמו מתוכנן טרם ביצועו בפועל ולעיתים מסכן את תנאי השטח של הנאשם לפני ביצוע המעשה. מעשה הרצח הנו מטרה מוגדרת ומסומנת שהוגדרה כיעד ליישום ובייחוד שנעשה ברוב המקרים כמאין דחף רגעי שאינו בר כיבוש. על כן כל העומד בדרכו של הרוצח (הנאשם) טרם שלב ביצוע הרצח, הן בשוגג והן בכוונה תחילה ומונע ממנו לבצע את המעשה, יכול להיפגע בנקל ע"י הרוצח בפגיעה וקטילת חייו וזאת כדי לבצע את עבירת המקור, הלא היא עבירת הרצח המתוכנן.

ישנם מקרים של רצח לא מתוכנן אשר נועד להגן על חייו של הרוצח, אם כי לא מדובר בהריגה בשוגג אלא נטילת חיי אדם בכוונה תחילה, גם אם לא באופן מתוכנן כדוגמת הימלטות ממאסר, הימלטות מאימת הדין וגורמי האכיפה ואפילו תוך ביצוע עבירה אחרת כמו למשל: "שוד מזוין", בו השודד נאלץ לקטול את חייו של מי מהסובבים טרם ביצוע השוד או לאחריו כדי לבצע את העבירה או כדי להימלט ממאסר או תפיסה.

אם כך איך ניתן לאבחן מהו רצח בכוונה תחילה או הרג בשוגג?

המחוקק קבע מהו רצח בכוונה תחילה מבעוד מועד ועיגן את זה בחוק בסעיף 301 (א) לחוק העונשין וקבע כי לאחר קיום מספר תנאים מצתברים המבססים את קיומה של העבירה כלומר את ביצוע ההרג או הקטילה כדי להביא להרשעה בדבר רצח. להלן התנאים הקיימים בחוק המבססים את מהותה של המתה בכוונה תחילה בכדי להאשים נאשם ברצח.

- א. החלטה להמית אדם אחר מראש.
- ב. כוונה להמית אדם אחר.
- ג. מוכנות נפשית של מבצע העבירה להמית אדם אחר.
- ד. הכנת \ יצירת \ נשיאת או רכישת כלי המתה לביצוע העבירה.
- ה. לא הייתה התגרות קודמת מצד קורבן העבירה שכוונה לנאשם לפני מעשה הקטילה.

כאן המקום לציין כי קמו תקדימים בעבר באמצעות עורכי דינו של הנאשם בעבירת הרצח וסיכלו מאסר

עולם ממושך. עורך דין פלילי המכיר את רזי החוק והסייגים השונים הקבועים בו ובייחוד שמומחה בחקירות מסועפות מהסוג הזה יוכל במרבית המקרים להגיע לעסקת טיעון עם המאשימה ולהוביל לעונש מופחת כלפי הנאשם בתנאים מגבילים הנקבעים ומוסכמים ע"י כל הצדדים.

מהו משמעות הקינטור בעבירת רצח?

סעיף 301 לחוק העונשין קובע כי על התביעה להוכיח כי מעשה ההמתה מצד הנאשם לא נעשה בעקבות מעשה קינטור - משמעו התנהגות מתגרה מצד הקרבן. בכדי לבחון היעדר קינטור על התביעה לענות על השאלה האם אדם מן היישוב היה מגיב כפי שהנאשם הגיב והאם היה מאבד שליטה או לא. שאלה זו מתייחסת לבחינה האובייקטיבית בעניין. מבחינה סובייקטיבית, ניתנת התייחסות עובדתית למצבו הנפשי של הנאשם בעת ביצוע העבירה. בכדי שתעמוד לנאשם הגנת קינטור, נקבע כי תגובתו צריכה להיות ביחס סביר לביטוי הקינטור. במידה ואין התביעה עומדת בנטל הוכחה זה, החלופה להרשעה בעבירת רצח היא הרשעה בהריגה.

עבירת הריגה וגרימת מוות ברשלנות לעומת רצח

במידה והמדינה מתקשה להוכיח כי בוצעה עבירת רצח, מוגש כתב אישום בגין הריגה. לעומת עבירת רצח, בה יש להוכיח כוונה תחילה, בעבירת הריגה יש להוכיח כי המוות נגרם בעקבות מעשיו של העבריין וכן יש להוכיח שהיה מודע לעצם המעשה.

בנוסף לעבירת רצח ועבירת הריגה, חוק העונשין מונה עבירת המתה נוספת - [גרם מוות ברשלנות](#), המפורטת תחת סעיף 304. בגין עבירה זו נקבע עד 3 שנות מאסר לגורם למותו של אחר ברשלנות. בעבירה זו המעשה נעשה ללא כל כוונה, שאיפה או רצון לכך אלא לגרימת מוות במחדל. דוגמה לכך ניתן לראות בהעמדת מכוון בדרך שגרמה לתאונה או טלטול תינוק. בכדי להוכיח שנעברה עבירה זו יש להוכיח כי קיימת חובה מסוימת שהנאשם הפר ונהג בניגוד למה שמצופה מאדם סביר באותו עניין.

מתי יואשם אדם ברצח ומתי בהריגה?

כפי שצוין, בעבירת רצח, יש להוכיח כוונת תחילה. ככל שהנאשם הכין עצמו טרם ההמתה, הכין כלי רצח ולפני המעשה לא התקיימה התגרות מצד המנוח, בית המשפט יחזור להרשעה. זאת ועוד, יש לחדד את העניין בנוגע לזמן ההכנה טרם העבירה. לפי החוק, אין צורך כי העבריין יכין עצמו זמן מה לפני אלא הדבר יכול להיות באופן מידי ללא תכנון מוקדם. כך גם בנוגע להכנת כלי הרצח שיכולה להיות מיידית ללא היערכות מוקדמת. בנוסף, יש להוכיח כי הרצח בוצע ב"דם קר" ללא התגרות מצד הנאשם טרם המעשה. במידה ולתביעה אין יכולת להוכיח כי מעשה ההמתה לא נבע מקינטור, קרי אובדן שליטה עצמית כתוצאה מהתנהגות מתגרה מצד הקרבן, החלופה היא הרשעה בהריגה.

באילו מקרים בית המשפט יחרוג מעונש החובה בעבירת רצח?

ישנן סטואציות בהן הרצח נעשה מתוך כוונה תחילה אך נעשה בידי נאשם שלא היה ער ומודע באופן מוחלט לתוצאות. סעיף 300א מקנה לבית המשפט את הסמכות לחרוג במקרים בהם הרצח נעשה בידי אדם הלוקה בכושר השכלי שלו או שבעת העבירה לקה בהפרעה נפשית, אשר השפיע על יכולתו להימנע מביצוע המעשה או ביכולת שלו להבין את הפסול במעשיו. כמו כן, במקרים בהם האירוע נעשה בידי אדם שרצח את מי שפגע או התעלל בו במשך שנים, בית המשפט רשאי לחרוג מעונש החובה, כמו לדוגמה במקרים בהם

נשים רצחו את בעליהן שהתעללו בהן במשך שנים רבות. זאת ועוד, במידה והמעשה נעשה לשם [הגנה עצמית](#), ניתן לחרוג מהעונש הקבוע בחוק בגין עבירת רצח.

אי-שפיות (סעיף 34ח) אל מול אחריות מופחתת (סעיף 300א(א))

סעיף 300א(א) לחוק העונשין קובע עונש מופחת, מקום בו נעברה העבירה בשל "הפרעה נפשית חמורה" - להבדיל ממחלת-נפש - או בשל ליקוי בכושרו השכלי של הנאשם, אשר בגינם הוגבלה יכולתו של הנאשם להבין את אשר הוא עושה, או להימנע מעשיית המעשה "במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש, כאמור בסעיף 34ח. נראה, כי הרף של פגיעה 'במידה ניכרת' הוא רף נמוך מזה של 'חסר יכולת של ממש'". ניתן לטעון, כי המחוקק ביקש להבחין בין שלילה טוטאלית של הבנה או רצייה, שהיא, ורק היא, יש בה כדי לפטור את הנאשם לחלוטין מאחריות פלילית - לבין פגיעה חלקית שיש בה כדי להפחית מעונשו של הנאשם.

הפסיקה קבעה כי יש להקיש בזהירות מסעיף העונש המופחת שבסעיף 300א(א), שעניינו עבירת הרצח, על הרף הנדרש שבסעיף 34ח, המכוון לכל עבירה. יתכן כי חוסר הבנה או חוסר שליטה בדרגה מסוימת יספיקו לבית המשפט כדי לפטור אדם מאחריות פלילית בגין עבירה של פריצה או חבלה חמורה, אך לא יספיקו כדי לפטור אותו מאחריות פלילית בעבירה של רצח. לצורך ענישה מופחתת, משמורשע נאשם, עליו הנטל לשכנע את בית המשפט ברמת שכנוע של מאזן הסתברויות (ראה: ע"פ 3243/95 **צאלח נ' מדינת ישראל**, פ"ד נב(1) 769, 790). לעומת זאת, בכל הנוגע לחזקת השפיות, אין התביעה צריכה להוכיח כי הנאשם אינו סובל ממחלת-נפש או אינו לוקה בכושרו השכלי. עם זאת, ובהתאם לסעיף 34כב, אם התעורר ספק שמא קיים סייג לאחריות פלילית, וסייג אי שפיות הדעת בכלל זה, ואותו ספק לא הוסר, הרי שיחול הסייג (ראו תפ"ח 1063/07 **מדינת ישראל נ' ג'וליאן סופיר**).

נעצרת בחשד לרצח? הוגש נגדך כתב אישום בגין עבירת רצח?

אתה זקוק לעורך דין פלילי מנוסה שייסע לך בנייהול ההליך הפלילי נגדך, בין אם זה בחקירה המשטרית ובין אם זה בכותלי בית המשפט, שכן המדובר בעבירה פלילית שתוצאתה יכולה להיות הרסנית עבורך. משרדנו מספק ייעוץ וייצוג משפטי לנאשמים המואשמים במגוון עבירות פליליות חמורות מזה תקופה ארוכה ובכך שומר נאמנה על הזכויות והאינטרסים שלהם תוך לחימה עיקשת, רציפה ובלתי מתפשרת במנגנונים השונים עד לכיבוש היעד לשביעות רצונם. במידה ונלקחת לחקירה או הוגש נגדך כתב אישום בגין עבירת רצח או הריגה פנה ללא דיחוי להתיעצות עימנו בטלפון **052-6885006** או [השאר פרטים](#) ונשמח לסייע ולהציע לך מענה ופתרונות מקצועיים בהתאמה אישית. הפניה אינה כרוכה בהתחייבות כל שהיא מצדך. סודיות מלאה מובטחת.

סיפור קין והבל מתאר קנאה בין אח לאחיו על תשומת לבו של האל שהעדיף את מנחת הבל על מנחתו של קין. קין תכנן את הרצח, אשר נבע מיצר הנקמנות, מבעוד מועד. ניתן לומר שלפי חוק העונשין הישראלי קין עבר עבירת רצח בכוונה תחילה. עבירת רצח מפורטת תחת סעיף 300 לחוק העונשין וקובעת כי מי שגרם בכוונה תחילה למותו של אדם, מי שגרם במחדל או במזיד למותו של הוריו או של סביו או שמי שגרם למותו של אחר תוך כדי ביצוע עבירה פלילית בכדי להקל על ביצועה יאשם ברצח ודינו מאסר עולם. עוד נקבע כי יאשם ברצח מי שלקח חלק בהשמדת יהודים בשואה, אומנם בגין עבירה זו נקבע עונש מוות, כפי שאירע במשפטו של אדולף אייכמן.

כדי להאשים אדם ברצח יש להוכיח הכנה מבעוד מועד של מעשה הרצח על ידי העברייני. על התביעה להוכיח באמצעות ראיות כי הייתה לעברייני כוונת תחילה להמית את המנוח.

{*:fast_contact}